

The Athens Review

Αθηναϊκή Επιθεώρηση του Βιβλίου

Νοέμβριος 2010 • έτος 1ο - τεύχος 12 - τιμή 5€

of books

Η εθνική παιδεία και άλλες ιστορίες

Θάλεια Δραγώνα

ΑΡΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Η σιωπή του Κιβώτιου
Δημήτρης Ραυτόπουλος

Μετά το Μνημόνιο

Τάσος Γιαννίτης

Ο Βάργας Λίσσα και οι απανταχού «τέλειοι ηλίθιοι»

Βίκτωρ Ιβάνοβιτς

Η Ευρώπη των κρίσεων

Παναγιώτης Κ. Γωακειμίδης

Ο μιτασιόν Χριστόδουλος

Μανώλης Βασιλάκης

Γιο, χο, χο, μ' ένα μπουκάλι ρούμι

Ανδρέας Παππάς

Τότε που δενότανε τ' ατσάλι

Γαβρίλης Λαμπάτος

Αντιφιλευθερισμός στα Ατομικά Δικαιώματα;

Πάυλος Κ. Σούρλας

Ακόμη γράφουν οι:

Διονύσης Γουσέτης,
Νικηφόρος Διαμαντούρος,
Ιωάννης Δηξουριώτης,
Χριστόφορος Λιοντάκης,
Λεωνίδας Λουλοδής,
Ηρακλής Μήλλας, Μιράντα Σαφά,
Γιώργος Ξενίας, Στρατής Πασχάλης,
Εσθήρης Ρίζας, Κατερίνα Σχινά,
Σπύρος Σφενδουράκης, Πλάτωνας Τήνιος,
Άννα Φραγκουδάκη, Αντώνης Φαιστέρης,
Δημήτρα Χ. Χριστοδοπούλου, Στάθης Ψύλλας

Ένας χρόνος Athens Review of Books

Ο Μάριο Βάργας Λιόσα, το Νόμπελ και οι (απανταχού) «τέλειοι ηλίθιοι»

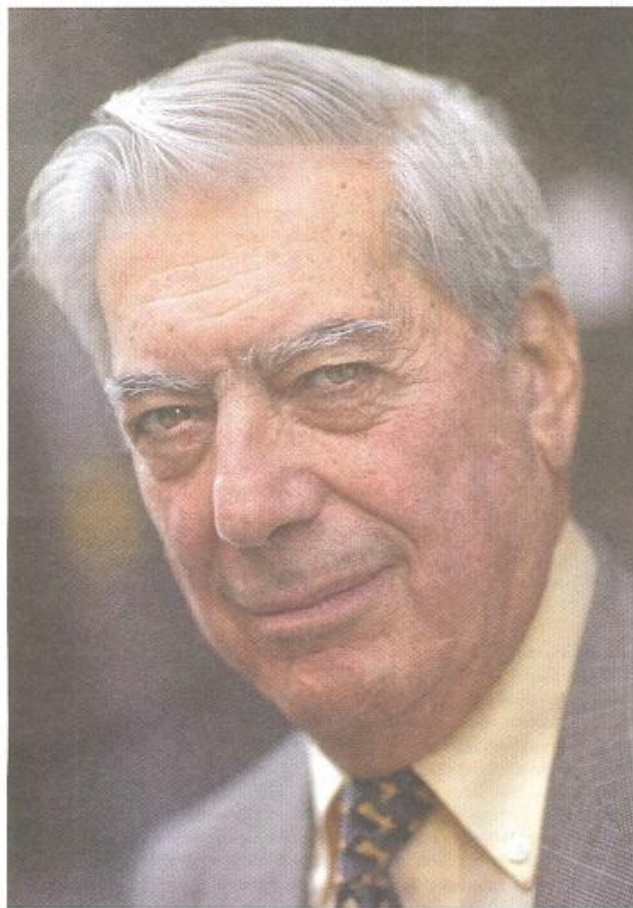
Από τον Βίκτορα Ιβάνοβιτς

Στο πρόσωπο του Μάριο Βάργας Λιόσα (Περού, 1936), το φετινό Νόμπελ τιμά για πέμπτη φορά τα ισπανόφωνα γράμματα της Λατινικής Αμερικής και για δεύτερη έναν εκ των τεσσάρων του *boom* (όπως ονομάστηκε η ακαριαία παγκοσμιοποίηση της λογοτεχνίας της ηπείρου, στα τέλη της δεκαετίας του '60). Τα υπόλοιπα μέλη της άτυπης αυτής ομάδας είναι ο, αείμνηστος πια, Χούλιο Κορτάσαρ (Αργεντινή, 1914-1984), ο Κάρλος Φουνέντες (Μεξικό, 1928) και ο Γκαμπριέλ Γκαρσία Μάρκες (Κολομβία, 1928), που πρώτος είχε δρέψει, το 1982, τις δάφνες της Σουηδικής Ακαδημίας. Οι δύο βραβευθέντες προσφέρονται σε μια «αντιστικτική» εξέταση, η οποία ενδέχεται να μας δώσει το ακριβές στίγμα του Περουβιανού συγγραφέα στο φιλολογικό και πραγματολογικό πλαίσιο συμφραζομένων όπου και ανήκει.

Δικαίως ο συγγραφέας του *Εκατό χρόνια μοναξιά* θεωρήθηκε ο μέγιστος και ο συνεπέστερος καλλιεργητής του «μαγικού ρεαλισμού», ό,τι και να σημαίνει αυτό και σημαίνει πολλά και διάφορα σε όσους –εντός και εκτός του *boom*– υιοθέτησαν την συγκεκριμένη τεχνοτροπία, με κοινό παρονομαστή την κατάργηση των διαχωριστικών γραμμών μεταξύ πραγματικότητας και εξωπραγματικού.

Ο δε Βάργας Λιόσα, καιτόι βρίσκεται μακράν του «μμητικού» ρεαλισμού, έχει οριοθετήσει ωστόσο πιο «συντηρητικά» το δικό του πεδίο έρευνας, που επικαλύπτεται με τον λαβύρινθο της *υπαρκτής* Ιστορίας. Η ειρωνεία της είναι το κύριο θέμα σε πολλά βιβλία του. Για παράδειγμα, η *Ιστορία για τον Μάντα* (1984) μας φανερώνει πόσο σύντομη ατραπός οδηγεί από το αγνό επαναστατικό πάθος στην απάνθρωπη παράνοια της τρομοκρατίας, ενώ *Ο Πόλεμος της Συντέλειας του Κόσμου* (1981) και *Ο ομιλητής* (1987) αναλύουν μια άλλη έκφανση της ίδιας ειρωνείας, την εξέγερση του δευτερεύοντος ενάντια στο ιστορικό *mainstream*, που εις πείσμη με καταβολές στον Χέγκελ και στον Μαρξ, και ηθικά νόμιμη είναι και κοινωνικά βιώσιμη¹.

Από την άλλη, ο Γκαρσία Μάρκες είναι επίσης ένας «παραμυθάς» (ή τουλάχιστον έτσι τον αρέσει να τον βλέπουν), ένας

Ο Μάριο Βάργας Λιόσα τον Μάρτιο του 2008.

οργανισμός που «εκκρίνει» αυθόρμητα ανέκδοτα και αφηγήσεις – όπως ρητά το δηλώνει ο τίτλος των απομνημονευμάτων του, *Vivir para contarla* (2002)².

Ο Βάργας Λιόσα πάλι, προτάσσει την ιδιότητα του σκεπτόμενου ατόμου και το κριτικό λειτούργημα του διανοούμενου, μέσα από το οποίο θεωρεί την κοινωνία και την Ιστορία, το ίδιο του το έργο και το έργο των συναδέλφων του. Ως μαχόμενος δημοσιογράφος, διακρίνεται για την συνοχή και συνεκτικότητα των ιδεών του

που, επιπλέον, υποστηρίζει με παρησία και θάρρος ως μυθιστοριογράφος, για το εύρος της έρευνας η οποία στηρίζει την μυθοπλασία – ως μελετητής της λογοτεχνίας, για το εύστοχο των ερμηνειών του, για την τόλμη να αναμετρήσει τις δυνάμεις του με «μερά τέρατα» της παγκόσμιας γραμματείας (ούτε λίγο ούτε πολύ με τον Φλομπέρ!) και για την ικανότητα να κατανοήσει εις βάθος συγγραφείς και έργα με ήθος και ύφος που διαφέρει άρδην από τα δικά του³.

Τέλος, ο Κολομβιανός συγγραφέας φαίνεται λίαν επηρεσής στην λάμψη της εξουσίας και στην έλξη των ταγών της⁴. Ενόσω η γοητεία αυτή του άφηνε κάποια περιβώρια αποστασιοποίησης μετουσιώθηκε στο συγκλονιστικό *Φθινόπωρο του Πατριάρχη* (1975)· όταν όμως κατέληξε ύπνωσι, τον οδήγησε στο αποτυχημένο (κατά την γνώμη μου) *Ο Στρατηγός στον λαβύρινθό του* (1989), όπου η «αγιογραφία» του *Libertador* σχεδόν προμηνεί το «μπολιβαριανό» παραλήρημα του γραφικού παλιάτσου Ούγκο Τσάβες.

Αντιθέτως, ο Περουβιανός (αναφέρει ρητά η Επιτροπή Νόμπελ) «χαρτογραφεί την Εξουσία προκειμένου να καταγγείλει την αθλιότητα της και να εκφράσει την εξέγερση του ατόμου και τον αγώνα του για την ελευθερία». Αυτές οι *idees maitresses* διέπουν τα μείζονα μυθιστορήματα του Βάργας Λιόσα, από το νεανικό αριστούργημα *Η πόλη και τα σκυλιά* (1963) έως το *όψιμο Η γιορτή του Τράγου* (2002). Στις σελίδες τους, ο αναγνώστης θα βρει μια επιλεκτικά ακριβή εικόνα της βίας και της καταπίεσης, ως απόλυτης διαφθοράς και απόλυτης αλλοτρίωσης που φθάνουν μέγχι εγκλήματος.

Η φετινή ετυμολογία της Σουηδικής Ακαδημίας τιμά πολύ περισσότερο το Νόμπελ ως θεσμό παρά τον ίδιο τον βραβευθέντα. Η διάκριση αυτή, όπως καιρία επισήμιαίνει ο Ισπανός Χαβιέρ Θέρκας – συγγραφέας των *Στρατιωτών της Σαλαμίνας*⁵ –, «ούτε προσθέτει ούτε αφαιρεί έστω και ένα κόμμα» από το έργο του Βάργας Λιόσα⁶. Γιατί, σε τελευταία ανάλυση, πρόκειται απλούστατα για αναγνώριση της γνωστής τοις πάσι, αισθητικής αξίας του: κάτι που δεν μπορούν να του το αμφισβητήσουν ούτε καν όσοι πολύ θα το ήθελαν.

Απόδειξη το γεγονός ότι κανένα άλλο Νόμπελ δεν έγινε ίσως δεκτό *urbi et orbi* με τόσα «ναι μεν αλλά» αναλυτικότερα: «Θαυμάζω τα γραπτά του, όμως δεν συμφωνώ με όλα τα ιδέες του». Προτού αναρωτηθούμε με ποιες «ιδέες του» μερικοί διαφωνούν μερικούς (λες κι είναι δυνατόν να συμφωνείς μονίμως με «όλες τις ιδέες» κάποιου, ακόμη κι όταν πρόκει-

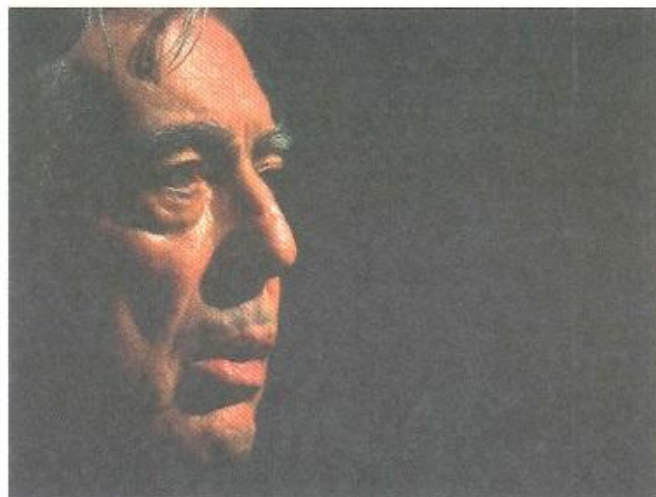
ται για τον εαυτό σου), ας δούμε ποιες εκφέρουν την «εσχισμω» αυτήν απόρριψη.

Ο φειδωλοί «θναυστές» του συγγραφέα κατατάσσονται σε μίαν ευρύτατη υποκατηγορία του ανθρωπίνου γένους, αυτή των *τέλειων ηλίθιων*, που περιγράφεται αναλυτικά σε σχετικό «Εγχειρίδιο» (*Manual del perfecto idiota latinoamericano*, 1996): Οι συγγραφείς του δοκιμίου – Άλβαρο Βάργας Λιόσα (νιός του Μάριο), Πλίνιο Απουλεγιο Μεντόσα και Κάρλος Αλβέρτο Μοντανέρ-εστιάδου στην λατινοαμερικανική εκδοχή του είδους και στην ιδεολογική ταυτότητά του: την «φοκλορική» *Νύχτα* της υπανάπτυκτης Αριστεράς, όπου ο αγώνευτος μαρξισμός αναμειγνύεται με γενναίες δόσεις εθνολαϊκισμού και ανταρχικού κρατισμού. Σ' αυτή την ιδεολογία αντιστοιχεί ένα ψυχολογικό προφίλ με έντονα τα γνωρίσματα της συμπλεγματικής προσωπικότητας. Ο «τέλειος ηλίθιος» πιστεύει αφρόδοντα πως η δική του ανείχεο συναρτάται άμεσα προς την ευμάρεια των ξένων, ενώ για την οικονομική, την κοινωνική, την πολιτική ή την πνευματική (ακόμη-ακόμη και για την σεξουαλική!) μιζέρια του ποσώς δεν ευθύνεται ο ίδιος, αλλά πάντα κάποιος (οι όποιοι) άλλοι. Η συγκεκριμένη νοοτροπία έχει έναν σκληρό πυρήνα: ποιων άλλων; τον αντιαμερικανισμό. Για τον «τέλειο ηλίθιο» η αστεύριστη τηγή κάθε κακού είναι οι ημερασιαστικές ΗΠΑ, όπως για τους συνωμοσιολόγους του Μεσοπολέμου οι Εβραίοι και οι Μασόνοι (και οι... ποδηλάτες, προσθέτουν οι χουμορίστες) απεργάζονταν όλα ανεξαιρέτως τα δεινά που απειλούσαν την ανθρωπότητα⁴.

Βρίναι προφανές ότι η προσφυγία αυτή τυπολογία εντοπίζεται και εκτός Λατινικής Αμερικής. Παρουσία μάλλον οικουμενική, ο «τέλειος ηλίθιος» εκπροσωπείται επίσης, και δη ευρέως, μεταξύ των (νεο-)Ελλήνων, με κάποιες τυπικές «μεταβλητές» που δεν είναι της ώρας να ειπωθούν με ειδικές εδίδες. Αντιπλεως, βρισκώ άκρως ενδιαφέρον να δούμε τι προσάπτουν στον Περουβιανό νομπελίστα οι εν Ελλάδι εκπρόσωποι του είδους.

Την ίδια στιγμή που, χάρην «αντικειμενικότητας», αναφέρει εκών άκων τις συγγραφικές αρετές του Μάριο Βάργας Λιόσα, ο ντόπιος θιασώτης της «φοκλορικής» Αριστεράς επαναλαμβάνει επιμονα (και μονότονα) δύο «μελανά σημεία», τα οποία επισκιάζουν την δημόσια διαδρομή του. Ας αρχίσουμε από το πιο πρόσφατο. Το 1991, μας θυμίζει μια αθηναϊκή εφημερίδα, «κατέβηκε υποψήφιος συντασσόμενος με δεξιά κόμματα, με αποτέλεσμα να ανοίξει ο δρόμος για την εκλογή του Αλμπέρτο Φουτζιμόρι, που οδήγησε στο προεδρικό πραξικόπημα του '92 με καταστροφικές συνέπειες για τη χώρα».

Πρώτη ανακρίβεια (ας την υποδώσουμε στην ελλιπή ενημέρωσή του αρθρογράφου, όχι σε εσκεμμένη παραποίηση των γεγονότων): ο συγγραφέας είχε διεκδική-

ΠΡΟΦΙΛΙΚΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

Ο Μάριο Βάργας Λιόσα τον Μάιο του 2006 στη Στοκχόλμη.

σει τότε την προεδρία του Περού, επικεφαλής δικού του συνδυασμού φιλελεύθερης κατευθυνσης, ενάντια στον υποψήφιο του λαϊκότακου κόμματος APRA, πρώην προέδρου Άλεν Ικαρσία, που στα χρόνια της διακυβέρνησής του είχε καταληστήσει την χώρα. Δεύτερη ανακρίβεια: η άνοδος του Φουτζιμόρι δεν υπήρξε ποτέ συνέπεια της εκλογικής παρέμβασης του Βάργας Λιόσα, αλλά απόρροια του επιπέδου των πραγματοποιημένων όστερα από σχεδόν εικοσι χρόνια σοσιαλιζουσας «πατριωτικής» στρατοκρατίας και εθιμών στον λαϊκισμό, Περουβιανών ψηφοφόρων οι οποίοι, μετά το άδοξο τέλος του πραξικοπήματος, χάρισαν ξανά το ανώτατο αξίωμα στον αρχιληστή Ικαρσία.

Ομως στα μάτια του καθ' ημάς «τέλειων ηλίθιων», το ασυγχωρητό αμάρτημα του συγγραφέα είναι ότι, σύμφωνα πάντα με τον αθηναϊκό Τύπο, «από το 1971 έχει διακίνηει τους δεσμούς του με τον Φιντέλ Κάστρο και τα αριστερά κινήματα». Και πάλι ούτε λέξη –και πάλι από άγνοια;– για τις συνθήκες υπό τις οποίες επέβη η εν λόγω ρηξή.

Το όλο πανόραμα της υποθέσεως έχει ως εξής. Για μία περίπου δεκαετία, το κυβερνητικό καθεστώς είχε δείξει σχετική ανοχή προς τις «ελευθεριάζουσες» παρακλίσεις, ερμηνεύοντας κατά το ευνοϊκότερο το [εξβιαστικό κατ' ουσίαν] δίλημμα *Dentro de la Revolución todo, fuera de la Revolución nada* («Εντός της Επανάστασεως τα πάντα, εκτός αυτής τίποτα»), που ο líder Μάξιμο είχε θέσει ενώπιον της διανοήσης. Μετά την συντριβή της Άνοιξης της Πράγας, ο ιθύνων νους αποφάσισε πως ήταν πια καιρός για το *caída*. Ως εκ τούτου ήταν ανάγκη να επανακλιθώ στην τάξη το απειθαρχο σινάφι των καλλιτεχνών, με την βοήθεια κατάλληλων παραδειγμάτων. Γι' αυτόν τον «ρόλο» επιλέχθηκε ο ποιητής

Ερβέρτο Παδίγια, ο οποίος συνελήφθη το 1971 ως αντιφρονών (το πιθανότερο όμως επειδή «είχαν πάρει τα μυαλά του αέρα»). Για κάποιο διάστημα, ο Παδίγια κρατήθηκε και ανακρίθηκε από την Ασφάλεια, μέχρις ότου υπέγραψε πλήρη ομολογία της «αντεπαναστατικής» του δράσης. Κατόπιν αυτού ενεφανίσθη υπό κουστουδιά στην Ένωση Συγγραφέων και Καλλιτεχνών και έκανε δημόσια την αυτοκριτική του, μη παραλείποντας να καταγγείλει ονομαστικά, για ανάλογα παραπτώματα, διαφόρους άλλους συναδέλφους, οι οποίοι παρίσταντο τρομοκρατημένοι στην κριτική εκείνη τελετή. Το επεισόδιο ξεσηκώσε θύελλα διαμαρτυριών ανά τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένων κάποιων ηχηρών ονομάτων εκ των «φίλων της Κούβας» (Σαρτρ, Μπαρτουάρ κ.ά.), συμπεριλαμβανομένης και σύσσωμης της ομάδας του ίδιου.

Μετέπειτα αρκετοί έκαναν πίσω και ανανέωσαν το νοσηρό ειδώλλο τους με το καθεστώς του Κάστρου. Όχι ο Βάργας Λιόσα. Ας ακούσουμε τους λόγους του: η υπόθεση Παδίγια (*afaire Padilla*) φανερώσε σταλινικού τύπου πρακτικές, οι οποίες «αποτελούν την άρνηση όλων εκείνων που από την πρώτη στιγμή με έκαναν να απασθώ την υπόθεση της κυβερνητικής επανάστασης, δηλαδή της πεποίθησής ότι ο αγώνας για την κοινωνική δικαιοσύνη μπορεί να δοθεί με πλήρη πεβασμό των δικαιωμάτων του ατόμου».

Η σαφέστατη τοποθέτηση του συγγραφέα εντάσσεται στην μακρά ιστορία της κερζήγησης που σημάδεψε τις σχέσεις των ανθρώπων του πνεύματος με την αριστερή ιδεολογία και πολιτική. Η μεταλλαγμένη επαναστάση θέλει τους διανοητές και τους καλλιτέχνες μισοφόρους και φερέφωνα της εξουσίας. Εκείνοι, πάλι, θέλουν την Αριστερά στοι-

χειωδώς συντηή με τον εαυτό της· γ' αυτό και την αποχειρίζονται όταν η εγκυμονούσα Ουτοπία γεννά τον τερατώδη («αν») υπαρκτο σοσιαλισμό.

Ερωτηθέντες ευθέως εάν παρόμοια στάση προσιάζει στην Δεξιά, τι άραγε θα απαντούσαν οι (απανταχό) «τέλειοι ηλίθιοι»; Το (αναμενόμενο) να θα πηγαίνο πως η «φοκλορική» Αριστερά είναι ανίκανη να αξιοποιηθεί ό,τι το κριστερό υπάρχει στην λογική του Βάργας Λιόσα (ή του Όργουελ, ή του Καμύ...)

Παραφράζοντας τα λόγια του Χαβιέρ Θέρκας, μια τέτοια Αριστερά καλύτερα ας με διαγραφεί από τα κατώτατά της. ▲

¹ Διανέμονται τον όρο και το ερμηνευτικό αυτό σχήμα από έναν στοιχειώδη συντηρητικών (ίσωςας αιετέ) αποκλίσεων, εκ των *αίλων ερπετιστικών* της εκσχής μας, τον Ροιμάνο-αμερικανό θεωρητικό Βιρτζίλ Νεμοϊάνου (αβ. Virgil Nemoianu, *A Theory of Secondness*, The Johns Hopkins University Press, 1989).

² Gabriel García Márquez, *Zai για να τη διαγράψω*, μεταφ. Κλοϊτή Σωτηριάδου, επιμ. Νίκος Μπασιανός, Α. Α. Αιθήρα, Αθήνα 2003.

³ Εδώ το 1971 ο Βάργας Λιόσα υπέγραψε ένα σκετό –και αερίπυστο μέχρι σημερινούντα για τον (μετέπειτα) «επιστολικό φίλο» του (*Γκαρσία Μάρκας: Ιστορία μιας Δοκονίας*), ενώ πιο πρόσφατα επιμείληθηκε την έκδοση της μεσοαμερικανικής έκδοσης της μινι-στροφίας *Trata lo Blanco* (του 15ου αι.), και την παρουσίασε πιστά στις σημερινές αναρτήσεις ως ένα έργο που προαναγγέλλει τον «ιστοικό ραζιισμό».

⁴ Ή ο και η διαβόητη φίλη του με τον Φιντέλ Κάστρο (στην οποία όμως ποτέλοι βέβαιον μια διευτεταμένη σχέση «αυλικού» - παριένου).

⁵ Χαβιέρ Θέρκας, *Δροσάπτες της Σαλαμάνκας*, μεταφ. Έλσα Λογοθέτη, Πατάκη, Αθήνα 2002.

⁶ Άλλα *επιλόγιση* αναμειγνύει αδικίες και μείζονα αποτήματα του παρελθόντος (εξάρτηση του Μπαρζας ή βράβωση του Σόζωχοφ, ημνοϊδού της στυλιανικής γενεαλογίας).

⁷ Álvaro Vargas Llosa, Plinio Apuleyo Mendoza, Carlos Alberto Montaner, *Manual del perfecto idiota latinoamericano*, New Media Spanish Language, 1996, σελ. 536.

⁸ Τα παραπάνω (και πολλά άλλα) σφραγίσαντες υπό ριζοσπαστικού «Τριτοκοσμισμού» σπασαρεύονται φρήν-μύθην στην Βίβλο του «πέλιου τράβου», η οποία φέρει τον βιωματικό τίτλο *Las venas abiertas de América Latina* (Οι ανοικτές ολέβες της Λατινικής Αμερικής, 1971). Πιπ' ότι ογκώδες, ρηξή και υφάνιστο βαρέτο, βρήκε στην εποχή του οκ αλόγους πνευνούτες, και εξακολούθη να βρισκώ μέχρι σήμερα (αρκουός δε κατ' ημάς – κούφορεσι σε μεταφραση Φίλιπα Κουβίλη). Όσο για τον συγγραφέα του, που ακόμα στο όνομα Εδουάρδο Ι καλαίνο και είναι Ουρουγουανός, το 1989 έχουε κροακείλια διάκριση για την κατάρρηση του «υπαρκτού σοσιαλισμού» και δήλωσε πως γάθου στον ορμητικό, άσπυνο και εγκαταλείψιμο παιδάκι.